

Piskurewicz, Jan

Zakład Historii Nauk Społecznych, Oświaty i Organizacji Nauki

---

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 55/3-4, 343-349

2010

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

w 2009 r. w Warszawie oraz następnej konferencji, która odbędzie się w 2011 r. w Poznaniu.

XXIII Konferencja Historyków Kartografii odbyła się w dniach 24–26 września. Została zorganizowana we współpracy z Archiwum Miasta Stołecznego Warszawy, z Warszawskim Przedsiębiorstwem Geodezyjnym S.A. oraz ze Stowarzyszeniem Przyjaciół Archiwum Państwowego M. St. Warszawy. Wygłoszono 37 referatów (w tym 5 z zagranicy) oraz przedstawiono 12 prezentacji plakatowych. Streszczenia ukazały się w materiałach konferencyjnych, natomiast całość tekstów przygotowywana jest do druku.

Zespół Historii Kartografii uczestniczył również w przygotowaniu sesji naukowej, poświęconej dawnym mapom zachodnich i północnych ziem Rzeczypospolitej. Głównym organizatorem tej sesji była Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Zbigniewa Herberta w Gorzowie Wielkopolskim.

Drugim zespołem badawczym jest Zespół Historii Farmacji, kierowany przez dr Beatę Wysakowską. Zespół Historii Farmacji we współpracy z Zespołem Sekcji Historycznych Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego corocznie organizuje Ogólnopolskie Przeglądy Prac Magisterskich. Przeglądy mają charakter sesji naukowych z udziałem promotorów i autorów prac magisterskich oraz historyków farmacji z całego kraju. IV Przegląd odbył się 7 XII 2009 r. w siedzibie Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego w Warszawie.

Opracowała *Halina Lichocka*

ZAKŁAD HISTORII NAUK SPOŁECZNYCH, OŚWIATY I ORGANIZACJI NAUKI

W ramach Zakładu Historii Nauk Społecznych, Oświaty i Organizacji Nauki (kierownik doc. dr hab. Jan Piskurewicz) działają trzy sekcje: Sekcja Historii Nauk Społecznych (kierownik dr Paweł Komorowski), Sekcja Dziejów Oświaty (kierownik doc. dr hab. Joanna Schiller) i Sekcja Organizacji Nauki (kierownik doc. dr hab. Jan Piskurewicz).

I. Sekcja Historii Nauk Społecznych

Badania prowadzone w 2009 r. w Sekcji Historii Nauk Społecznych dotyczyły: księgozbioru i rękopisów Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (dr Paweł Komorowski), historii historiografii polskiej (dr Jarosław Kurkowski), historii historiografii europejskiej (doc. dr hab. Jacek Soszyński), udziału Polaków w badaniach Syberii i podtrzymywaniu tożsamości etnicznej zamieszkujących ją ludów (dr Michał Pędracki) oraz udziału kobiet w rozwoju nauk przyrodniczych w XVII w. (prof. dr hab. Karolina Targosz).

Dr Paweł Komorowski już w roku 2008 podjął zagadnienie dziejów księgozbioru i zbiorów rękopiśmiennych TNW w latach 1907–2008. Badania te prowadzone były w dwóch kierunkach. Pierwszy dotyczył zawartości bibliotek znajdujących się w poszczególnych placówkach TNW. Poszukiwania dotyczyły ustalenia tytułów pozycji, a także sposobu znalezienia się ich w zbiorach Towarzystwa. Drugi kierunek badań dra Komorowskiego odnosił się do zagadnienia roli zbiorów bibliotecznych TNW w życiu naukowym i kulturalnym Warszawy w okresie istnienia Towarzystwa. Oba kierunki badań mogą wpłynąć na bliższe określenie znaczenia TNW w rozwoju polskiej nauki w XX wieku. Ponadto dr Komorowski prowadził badania nad działalnością w TNW Marcelego Handelsmana, pełniącego w ramach Towarzystwa wiele ważnych funkcji organizacyjnych. Rezultatem tych badań był artykuł opublikowany w „Roczniku Towarzystwa Naukowego Warszawskiego”.

Z kolei dr Jarosław Kurkowski w ramach swojej rozprawy habilitacyjnej, poświęconej edytorstwu źródeł historycznych i historyczno-prawnych doby saskiej, dopracował i poszerzył część dotyczącą źródeł prawa międzynarodowego, opublikowanych w Polsce w XVIII stuleciu. Obok edycji krajowych z epoki i licznych dokumentów archiwalnych uwzględnił zestaw publikacji europejskich, związanych z tą problematyką (głównie z Europy Środkowej – Niemiec, Czech, Węgier, Siedmiogrodu). Zebrany materiał porównawczy dał podstawę do refleksji na temat wzorców, cech charakterystycznych, specyfiki „tendencji dokumentarnej” – jak dr Kurkowski określa zjawisko obecne w kulturze Rzeczypospolitej czasów Augusta III i Stanisława Augusta.

W roku 2009 doc. dr hab. Jacek Soszyński kontynuował badania nad rolą kronikarstwa uniwersalnego. Badania te były skoncentrowane na dwóch fundamentalnych postaciach tego nurtu historiografii: Marcinie Polaku i Ottonie z Freising. Po wydaniu komentowanego przekładu *Kroniki papieża i cesarzy*, autorstwa Marcina Polaka – istotnego wkładu kultury polskiej w średniowieczną historiografię europejską – doc. Soszyński podjął prace nad analogicznym wydawnictwem dla czytelnika anglojęzycznego. Opracowane zostały fragmenty wstępu dotyczące biografii kronikarza oraz jego twórczości. Kontynuowana była kwerenda bibliograficzna. W przypadku Ottona z Freising i jego kroniki *O dwóch państwach*, uważanej za jedno z najważniejszych dzieł z zakresu filozofii historii powstałych w XII wieku, prowadzone były: kwerenda bibliograficzna oraz rozpoznanie biografii autora kroniki, jego twórczości i środowiska. Celem badań, prowadzonych wspólnie z prof. drem hab. Juliuszem Domańskim, jest skonfrontowanie poglądów Ottona z wcześniejszymi ideami historiozoficznymi (klasyczni myśliciele starożytni, św. Augustyn).

Dr Michał Pędracki w roku sprawozdawczym kontynuował badania nad rolą Polaków w zachowaniu i podtrzymywaniu tożsamości etnicznej rdzennych ludów Syberii oraz w przewyciężaniu negatywnych skutków akulturacji. W tym

celu badał materiał filologiczny, etnograficzny i religioznawczy, zgromadzony najczęściej przez polskich zesłańców, który stanowi dobre, a czasem wręcz podstawowe źródło dla wszelkich ruchów mających na celu rewitalizację tradycyjnych kultur. Wstępne wyniki swoich badań dr Pędracki przedstawił w czasie spotkań z uczonymi rosyjskimi na uniwersytetach w Nowosybirsku, Krasnojarsku oraz Irkucku. Dr Pędracki kontynuował także współpracę naukową z Muzeum Azji i Pacyfiku w Warszawie. W ramach tej współpracy podjął badania terenowe na obszarze Sikkimu nad himalajskim szamanizmem oraz tybetańską religią bon.

W roku 2009 prof. dr hab. Karolina Targosz opracowała dwa teksty. W ramach tematu *Wkład kobiet do rozwoju nauk przyrodniczych* przygotowała komunikat pt. *Świadectwo Cypriana Kinnera o śląskiej astronomce Marii Cunitii*. Podstawą źródłową stał się list Kinnera do Samuela Hartliba, zawierający informacje o wielostronnych umiejętnościach i erudycji żyjącej na Śląsku autorki tablic astronomicznych. Świadectwo Kinnera powstało jeszcze przed publikacją tablic i stanowi najwcześniejszy dowód szerszego zainteresowania postacią astronomki, tym ważniejszy, że powstał w Szwecji i był przeznaczony dla dworu szwedzkiego, a więc dla uczonej królowej Krystyny Szwedzkiej. Z kolei, w nawiązaniu do swoich wieloletnich badań nad dziełami Heweliusza, prof. Targosz przygotowała tekst *Niebieskie spectaculum Heweliusza*, przedstawiający poglądy gdańskiego astronoma na temat piękna wszechświata.

II. Sekcja Dziejów Oświaty

Badania prowadzone w Sekcji Dziejów Oświaty w 2009 r. dotyczyły przede wszystkim: dziejów szkolnictwa wyższego (prof. dr hab. Kalina Bartnicka, doc. dr hab. Joanna Schiller, dr Dorota Zamojska), dziejów stosunków polsko-rosyjskich i polsko-radzieckich (dr Jan Szumski i prof. dr hab. Leszek Zasztowt) oraz historii ruchu kobiecego w Galicji do I wojny światowej (doc. dr hab. Katarzyna Dormus).

Prof. dr hab. Kalina Bartnicka kontynuowała badania dotyczące dziejów szkolnictwa wyższego w Polsce, m.in. koncepcji i realiów szkolnictwa wyższego w Polsce przed powstaniem listopadowym w Okręgu Naukowym Uniwersytetu Wileńskiego, zwłaszcza w latach dwudziestych XIX wieku. Ponadto prof. Bartnicka badała sprawę dostępu polskich kobiet do uniwersytetów w publicystyce drugiej połowy XIX wieku, zwłaszcza w twórczości Elizy Orzeszkowej. Zajmowała się także współczesnymi problemami niepaństwowych szkół wyższych po 1989 r. oraz rozwojem historii wychowania w środowisku uniwersyteckim Warszawy w XX wieku. Osobnymi wątkami w działalności naukowej prof. Bartnickiej w roku sprawozdawczym było przygotowanie artykułu przeglądowego o wkładzie polskich reprezentantów nauk o wychowaniu do nauki

europiejskiej oraz przygotowanie koncepcji wydawnictwa materiałów źródłowych dotyczących Komisji Edukacji Narodowej.

Doc. dr hab. Katarzyna Dormus kontynuowała zbieranie materiałów służących opracowaniu dziejów ruchu kobiecego w Galicji do I wojny światowej. Jej celem jest omówienie tego zagadnienia w formie monografii obejmującej dzieje ruchu kobiecego na terenie Galicji w wieku XIX i na początku wieku XX, z szerokim uwzględnieniem wątków oświatowych oraz ukazanie silnego powiązania galicyjskiego ruchu kobiecego z ruchem kobiecym rozwijającym się na terenie Królestwa Polskiego. Doc. Dormus zamierza przede wszystkim zebrać dane faktograficzne i wydać je najpierw w formie kalendarium. Równoległe zbiera materiały dotyczące nauczycielek krakowskich szkół średnich przełomu XIX i XX wieku. Planuje bowiem napisanie cyklu artykułów stanowiących portrety najciekawszych z nich.

Z kolei doc. dr hab. Joanna Schiller w dalszym ciągu zajmowała się historią Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego. W roku sprawozdawczym doc. Schiller prowadziła badania w Dziale Rękopisów moskiewskiej Państwowej Bibliotece Rosyjskiej, gdzie znajdują się materiały do dziejów tego uniwersytetu dotąd w Polsce nieznanne. Ponadto zapoznała się z najnowszą literaturą rosyjską dotyczącą historii uniwersytetów w XIX w., także niepublikowaną, a znajdującą się w Państwowej Bibliotece Rosyjskiej. Omówienie materiałów dotyczących UW – znajdujących się w Moskwie – zawiera przygotowany przez doc. Schiller artykuł. Ponadto doc. Schiller rozpoczęła prace przygotowawcze do planowanej edycji źródeł do dziejów Komisji Edukacji Narodowej.

Adiunkt w Sekcji Dziejów Oświaty dr Jan Szumski kontynuował opracowywanie bibliografii do V tomu *Historii nauki polskiej*, obejmującego okres 1944–1989. Prowadził także kwerendy w archiwach moskiewskich. Celem tegorocznej kwerendy było zebranie materiałów do przyszłej rozprawy habilitacyjnej, mającej pokazać uwarunkowania polityczne w sferze nauk historycznych, a zwłaszcza naciski radzieckie na kierunek ich rozwoju w odniesieniu do krajów obozu radzieckiego, ze szczególnym uwzględnieniem Polski. Dr Szumski kontynuował również prace w ramach projektu wydania kilkutomowej edycji źródłowej na temat stosunków polsko-sowieckich w latach 20. i 30. XX wieku.

W roku sprawozdawczym dr Dorota Zamojska zbierała materiały do planowanej kontynuacji pracy o ustroju szkół wyższych w okresie międzywojennym, m.in. do dziejów młodzieży akademickiej II RP. Ciekawe materiały do tego tematu odnalazła w ramach kwerendy w Centralnym Archiwum Historycznym Litwy w Wilnie. Ponadto prowadziła kwerendy badawcze do projektowanej w Instytucie Historii Nauki edycji materiałów Komisji Edukacji Narodowej. Podjęła też próbę zaplanowania zawartości pierwszego tomu projektowanej serii.

Z kolei prof. dr hab. Leszek Zasztowt kontynuował badania dotyczące XIX wieku (osoby, instytucje, problemy), a także rozpoczął badania nad historią nauki w Polsce w II połowie XX w. (popularyzacja nauki i tzw. badania wschodnie).

W roku sprawozdawczym opracował i wygłosił na Międzynarodowym Kongresie Historii Nauki i Techniki w Budapeszcie referat *Science for the Masses. The Political Background of Polish and Soviet Science Popularization in the Post-war Period*. Został on opublikowany w materiałach pokongresowych, a jego polska wersja została przekazana do druku. Prof. Zasztowt opracował także tekst *Pojęcie kresów w tradycji europejskiej*, który wygłosił jako wykład otwierający rok akademicki na Wydziale Humanistycznym SGGW.

III. Sekcja Historii Organizacji Nauki

W ramach dwuosobowej Sekcji Historii Organizacji Nauki w 2009 r. zajmowano się przede wszystkim biografiami i działalnością dwóch wybitnych postaci z dziejów nauki polskiej: Artura Wołyńskiego (doc. dr hab. Jan Piskurewicz) i Bogdana Suchodolskiego (dr Natalia Lietz).

Dr Natalia Lietz ukończyła w roku 2009 ostateczną wersję swojej pracy, zatytułowanej *Bogdan Suchodolski – historyk nauki*, którą obroniła w maju jako dysertację doktorską. W celu wydania jej drukiem podjęła jeszcze szereg prac uzupełniających, przede wszystkim dodatkowych kwerend, które przeprowadziła w Dziale Rękopisów Ossolineum we Wrocławiu, w Bibliotece Wydziału Pedagogicznego UW i w Archiwum Uniwersytetu Warszawskiego. Ponadto przygotowała i opublikowała lub oddała do druku szereg sprawozdań z konferencji naukowych w kraju i zagranicą.

Z kolei doc. dr. hab. Jan Piskurewicz, po ukończeniu kwerend, rozpoczął pisanie książki o Arturze Wołyńskim oraz o jego działalności naukowej, oświatowej i organizacyjnej we Włoszech w drugiej połowie XIX wieku. Napisał dwa rozdziały (na osiem planowanych). Przeprowadził także kwerendy uzupełniające – w Dziale Rękopisów Muzeum Narodowego i w Gabinetie Rękopisów w Bibliotece Jagiellońskiej. Na XVIII Powszechnym Zjeździe Historyków Polskich w Olsztynie wygłosił referat zatytułowany *Popularyzacja nauki polskiej w Europie w drugiej połowie XIX wieku jako forma walki o niepodległość i tożsamość kulturową – przypadek Artura Wołyńskiego*, który ma zostać opublikowany w materiałach pozjazdowych oraz przekazał do druku recenzję z ostatnio wydanego w Paryżu tomu korespondencji Piotra Curie, w opracowaniu Karin Blanc.

Biblioteka IHN PAN

Dr Adam Matuszewski w 2009 roku kontynuował badania XVII-wiecznych koncepcji powszechnej reformy oświaty i nauki. W ramach tych badań przetłumaczył na język polski 80 listów z korespondencji Cypriana Kinnera

z Samuelem Harlibem, a także 26 listów Kinnera do Jana Amosa Komeńskiego i Komeńskiego do Kinnera, dotyczących ich współpracy w Elblągu przy opracowywaniu podręczników dla szkół szwedzkich. Tłumaczenia korespondencji Kinnera z Komeńskim zostały oddane do druku (w wersji oryginalnej, angielskiej i polskiej) – pod auspicjami Leszczyńskiego Towarzystwa Kulturalnego i Państwowej Szkoły Zawodowej w Lesznie. Dr Matuszewski przygotował także artykuł na temat tej korespondencji do „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”.

Popularyzacja i upowszechnianie nauki

Prawie wszyscy pracownicy Zakładu Historii Nauk Społecznych, Oświaty i Organizacji Nauki brali udział w popularyzacji i upowszechnianiu historii nauki i oświaty. Ich istotnym elementem jest działalność dydaktyczna prowadzona na wielu uczelniach (spis tych uczelni podany jest na końcu sprawozdania z działalności IHN PAN), wygłaszanie referatów na konferencjach i seminariach naukowych (spis tych konferencji znajduje się na końcu sprawozdania z działalności IHN PAN) oraz publikowanie artykułów (spis publikacji znajduje się na końcu sprawozdania IHN PAN).

Warto wymienić także te przedsięwzięcia, które miały nieco inny charakter. I tak dr Kurkowski wygłosił szereg wykładów dla Uniwersytetu Otwartego Uniwersytetu Warszawskiego z zakresu historii kultury europejskiej oraz w ramach tematu *Historia Europy w obiektywie kamery filmowej*. Prof. Bartnicka udzieliła wywiadu tygodnikowi „Czas Warszawski” na temat pedagogiki jako nauki w perspektywie historycznej i trudności wychowawczych współczesnej szkoły; dr Pędracki udzielił wywiadu gazecie „Weczernej Krasnojarsk” na temat stereotypów kulturowych a doc. Piskurewicz udzielił wywiadu gazecie „Polska The Times” na temat powstania i działalności Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk i jego siedziby – Pałacu Staszica. Z kolei doc. Soszyński przełożył: na język angielski prace Jerzego Kochanowskiego, *Pioneers of the Free Market Economy? Unofficial Commercial Exchange Between People from the Socialist Block Countries (1970s and 1980s)* (złożone do druku) i Marcina Kamlera, *The Villains: Criminality in Poland in the 16th and the first half of the 17th century (According to urban judicial acts). Summary* (złożone do druku) oraz na język polski artykuł Martina Rolanda, *Sto lat katalogowania rękopisów iluminowanych w Wiedniu*, zamieszczony w „Z badań nad książką i księgozbiorami historycznymi”. Zorganizował także promocję książki Marcina Polaka, *Kronika papieży i cesarzy*, w swoim (i Agnieszki Fabiańskiej) przekładzie i opracowaniu. Prof. Bartnicka wygłosiła także prelekcję w Muzeum Historycznym m.st. Warszawy z okazji promocji książki Lecha Królikowskiego, *Szkolnictwo dawnej Warszawy. Rzecz o korelacji pomiędzy rozwojem miasta*

---

a szkolnictwem (od połowy XVII w. do wybuchu drugiej wojny światowej). Prof. Targosz przygotowała tekst *Niebieskie spectaculum Heweliusza*, przedstawiający poglądy gdańskiego astronoma na temat piękna wszechświata – przeznaczony do katalogu wystawy *Kosmologia. Obraz świata w nowożytności*, zorganizowanej przez Uniwersytet Jagielloński i Bibliotekę PAN-PAU w Krakowie. Prof. Zasztowt współorganizował międzynarodową sesję *1919–1939–1989–2009. East Central Europe. Independence-Totalitarian Regimes-Independence* na Uniwersytecie Warszawskim. Kilku pracowników Zakładu (J. Kurkowski, J. Schiller, D. Zamojska, L. Zasztowt) wzięło udział w oprowadzaniu zwiedzających po Pałacu Staszica w ramach „Nocy muzeów”.

Opracował Jan Piskurewicz